

Bijlage 3: Praktijkvoorbeelden samenwerken op basis van afspraken

Inhoud

1	Inleiding	5
2	Inzicht in het functioneren van het systeem	5
2.1	Systeemanalyse	5
2.2	Metten en monitoren	6
2.3	Gegevensbeheer	8
3	Afspraken over ambities en doelen (beleid)	9
3.1	Uitwerken ambities	10
3.2	Toetsing aan gehele watersysteem	13
3.3	Voorlichting en afstemming belanghebbenden	14
3.4	Uitwerken kosteneffectieve maatregelen om knelpunten weg te nemen	16
4	Afspraken over op orde brengen en houden (uitvoering en beheer)	16
4.1	Inzet van instrumenten	16
4.1.1	Gemeentelijke verordening	17
4.1.2	Verordeningen waterschap	18
4.1.3	Watervergunning voor lozingen vanuit gemeentelijke stelsels	21
4.1.4	Ontheffing afvalwaterzorgplicht buitengebied	22
4.2	Stimuleren met financiële prikkels	23
4.2.1	Rioolheffing	23
4.2.2	Subsidie	24
4.3	Toezicht en handhaving	25
4.4	Calamiteiten	27
5	De vorm van de afspraken	28
5.1	Basisrioleringsplan en gemeentelijk rioleringsplan	28
5.2	Gemeentelijk waterplan	31
5.3	Afvalwaterakkoord	32
5.4	Regionaal bestuursakkoord	33
6	Samenwerkingsvormen in de praktijk	35
6.1	Platform Water Vallei en Eem	35
6.2	Samenscholing in de waterketen	36
6.3	Uitvoeringsorganisatie operationele taken rioleringsbeheer	37
7	Actueel overzicht en meer informatie	39

1 Inleiding

Deel 1 en 2 van deze handreiking geven aan dat de veranderende wet- en regelgeving om een fundamenteel andere manier van (samen)werken vraagt. Deze nieuwe aanpak kost tijd en zal niet meteen vanaf de inwerkingtreding van de laatste wetswijzigingen gladjes verlopen. Het is een traject van samen zoeken naar de meest optimale aanpak.

Natuurlijk werken gemeenten en waterschappen in de afvalwaterketen al intensief samen, zoals in optimalisatiestudies en afvalwaterakkoorden. We zijn op de goede weg. Maar door de nieuwe wet- en regelgeving moeten we samenwerking verdiepen en verbreden. Van ad hoc op projectbasis naar een meer permanente vorm van samenwerken. Ook in de gebieden waar tot nu toe om allerlei redenen nog maar mondjesmaat sprake is van samenwerking.

Deze bijlage geeft voor verschillende onderdelen van het werkproces aan hoe de nieuwe aanpak eruit zou kunnen zien. Dat gebeurt aan de hand van praktijkvoorbeelden. De hoofdstukken in deze bijlage volgen de inhoudelijke vragen die u in het samenwerkingsproces beantwoordt:

- Hoofdstuk 2 Wat voor systeem hebben we? (Inzicht in het functioneren van het systeem: riolering/zuivering/watersysteem/bodem).
- Hoofdstuk 3 Wat voor systeem zouden we willen hebben? (Afspraken over ambities en doelen).
- Hoofdstuk 4 Wat hebben we daarvoor nodig? (Afspraken over op orde brengen en houden).
- Hoofdstuk 5 Hoe leggen we de afspraken vast? (Vorm van de afspraken).
- Hoofdstuk 6 Hoe organiseren we de samenwerking? (Samenwerkingsvormen in de praktijk).

2 Inzicht in het functioneren van het systeem

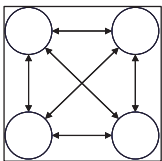
De basis voor het werken in de afvalwaterketen is een goed inzicht in het functioneren van het systeem. Zonder dit inzicht is het niet verantwoord besluiten te nemen over investeringen in de afvalwaterketen. Dit lijkt een open deur. Toch leert de ervaring van de afgelopen jaren dat investeringen niet altijd even kosteneffectief waren. Dit is onder andere terug te voeren op een gebrek aan inzicht in het functioneren van het systeem. Verschillende stappen in het werkproces kunnen dit inzicht helpen vergroten:

- systeemanalyse (zie paragraaf 2.1);
- meten en monitoren (zie paragraaf 2.2);
- gegevensbeheer (zie paragraaf 2.3).

2.1 Systeemanalyse

Een veeltoegepaste manier om het functioneren van het systeem te analyseren, is een zogenaamde (verbrede) optimalisatiestudie voor de afvalwaterketen (OAS). Op basis van

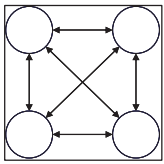
een OAS zijn investeringen in riolering en rioolwaterzuivering beter op elkaar af te stemmen. In grote delen van Nederland vinden op het niveau van zuiveringskringen optimalisatiestudies plaats, maar nog niet overal. De gemeente Nijmegen heeft ervaring met een brede toepassing van een OAS.

Verbrede optimalisatiestudie gemeente Nijmegen/waterschap Rivierenland	
Knelpunt/opgave	<p>De OAS Nijmegen had twee hoofddoelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onderzoeken of het afvalwatersysteem beter kan functioneren; - de theorie aan de praktijk toetsen. <p>Er waren namelijk gegronde vermoedens dat het berekende functioneren van het rioolsysteem sterk afweek van de praktijk. Zo kwamen berekende overstortingshoeveelheden niet overeen met de metingen in het veld. De gemeente vond toetsing aan de regelgeving en een daaropvolgende vergunningaanvraag op basis van ongekalibreerde modelberekeningen niet zinvol.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>Gemeente en waterschap meten in Nijmegen doelgericht aan overstorten en rioolgemalen. Voortdurend spelen zij in op de verkregen gegevens in de vaak wijzigende omgeving. Tenslotte hebben veel externe factoren invloed op het functioneren van het rioolstelsel en het watersysteem.</p> <p>Bijzonder aan deze OAS is dat nadrukkelijk ook waterkwaliteits- en waterkwantiteitsaspecten zijn meegenomen.</p>
Leerpunten	<p>Tijdens de OAS hebben de partijen veel meetgegevens gebruikt, veldonderzoek gedaan (met name tijdens of kort na extreme neerslag) en goed gekeken naar (de effecten op) het oppervlaktewater. Zo is een veel realistischer beeld van het functioneren van het systeem ontstaan. Hiermee vergroten gemeente en waterschap de kosteneffectiviteit van hun investeringen enorm. Beide partijen kunnen beduidend efficiënter en effectiever op de werkelijke situatie inspelen. Bijvoorbeeld door pompregimes aan te passen en eenvoudige maatregelen te nemen, zoals het verhogen of verlagen van een overstortdrempel.</p> <p>Wat vooral naar voren kwam, is dat je geen problemen moet oplossen die alleen op papier bestaan. Generieke wet- en regelgeving kan lokaal maatwerk in de weg staan, maar theoretische modelberekeningen en een verkeerd beeld van het functioneren van het systeem kunnen ook tot desinvesteringen leiden.</p> <p>De OAS heeft ook een belangrijke bijdrage geleverd aan een betere samenwerking tussen gemeente en waterschap.</p>

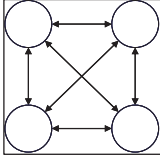
2.2 Meten en monitoren

Een van de bouwstenen van een OAS zijn meetgegevens over het functioneren van riolering en zuivering. Steeds vaker werken gemeenten onderling en met het waterschap aan

een gezamenlijke meetstrategie en een monitoringsysteem. Elf gemeenten en het Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden zijn een gezamenlijk rioleringsmeetnet gestart. In West-Brabant hebben negen gemeenten gezamenlijk een grondwatermeetnet opgezet.

Gezamenlijk meetnet overstorten gemeenten en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR)	
Knelpunt/opgave	Gemeenten bepalen het hydraulisch en milieutechnisch functioneren van de riolering sinds jaar en dag via theoretische modellering. Hoe de riolering daadwerkelijk functioneert, blijft vaak onbekend. Gemeenten onderkennen het belang (nut/noodzaak) van meten om dit beter in beeld te brengen. Maar meten blijkt vaak een lastige opgave te zijn. Het meten bij gemengde overstorten is een concreet voorbeeld waarbij zowel gemeente als waterschap een direct belang heeft. HDSR heeft ervoor gekozen dit gezamenlijk (gemeenten en waterschap) op te pakken.
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>In totaal doen elf gemeenten¹ mee aan dit project, waarin HDSR het voortouw heeft genomen.</p> <p>In de planfase is een basismetplan opgesteld, waaraan alle deelnemers zich hebben gecommitteerd. Vervolgens zijn specifieke meetplannen per gemeente opgesteld. Uiteindelijk resulteerde dit in één gezamenlijke (Europese) aanbesteding. Het totale bestek bestond uit: installatie, beheer & onderhoud en gegevensverwerking (overstortrapportages) van circa 200 meetpunten voor een periode van vijf jaar.</p> <p>Deze gezamenlijke aanpak heeft grote voordelen opgeleverd, zowel in kwalitatief als financieel opzicht.</p>
Leerpunten	<p>Het gezamenlijk oppakken van het totaalconcept van meten & monitoren (incl. installatie, beheer & onderhoud) heeft grote voordelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kwalitatief, één verantwoordelijke aannemer die is af te rekenen op het eindproduct. - Financieel, grote besparing van circa 700.000 euro. - Kennisuitwisseling tussen rioleringsbeheerders onderling. - Innovatie, door de markt hiervoor de ruimte te geven in een functioneel bestek. <p><i>Leermomenten:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Zorg voor duidelijke fasen en beslismomenten. - Besteed veel zorg aan een accurate aanbesteding (eenduidige gunningscriteria). - Houd als projectteam regelmatig contact met de directievoerder. - Houd rekening met een testfase van de apparatuur en neem dit aspect ook duidelijk op in de planning.

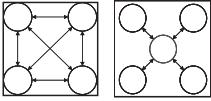
1 Breukelen, De Bilt, Houten, Montfoort, Nieuwegein, Oudewater, Reeuwijk, Utrechtse Heuvelrug, Wijk bij Duurstede, Woerden en Zeist.

Gezamenlijk grondwatermeetnet negen West-Brabantse gemeenten	
Knelpunt/opgave	De nieuwe wetgeving (zoals o.a. de Waterwet) geeft de gemeente meer verantwoordelijkheden in het beheer van stedelijk grondwater. Ook gaat de gemeente een belangrijke rol vervullen in het nog op te zetten waterloket. Omdat meerdere gemeenten de noodzakelijke kennis over het functioneren van het grondwatersysteem en het beheer van grondwatergegevens moeten opbouwen, hebben negen gemeenten ² besloten kennis en ervaring met elkaar te delen.
Aanpak <i>projectbasis</i>	Samenwerking op het gebied van stedelijk (grond)waterbeheer is belangrijk en efficiënt. De West-Brabantse gemeenten hebben het samenwerkingsverband Samenwerking Water West-Brabant opgezet. Hiermee willen zij onderlinge kennis en ervaring delen én van het schaalvoordeel profiteren. Vanuit dit overleg hebben de gemeenten de handen ineengeslagen om gezamenlijk een grondwatermeetnet op te zetten.
Leerpunten	Met een gezamenlijk grondwatermeetnet kunnen gemeenten kennis en ervaring delen en kosten besparen. Bovendien kunnen de gemeenten: <ul style="list-style-type: none"> - problemen met grondwateroverlast of -onderlast analyseren; - infiltratiekansen van afstromend hemelwater bepalen; - schadeclaims analyseren en onderbouwen; - het infrastructureel werken en bouwprojecten efficiënter voorbereiden; - de invloed van grondwateronttrekkingen bepalen; - de invloed van grondwaterstanden bij KWO-projecten (koude-warmteopslag) bepalen. In de toekomst kunnen de gemeenten aan hun meetnet meetgegevens koppelen over grondwater, oppervlaktewater, neerslag, rioolstromingen, gemalen en overstorten. Zo krijgen ze een beter inzicht in het functioneren van het gehele stedelijke watersysteem.

2.3 Gegevensbeheer

Goed databeheer is onmisbaar om maatschappelijk verantwoord beslissingen over investerings- en operationele vraagstukken te kunnen nemen. Bij goed databeheer denken mensen al snel aan systemen (software). Maar het is ook belangrijk om de informatie van de verschillende partijen in de afvalwaterketen te verzamelen en te bundelen. Goed databeheer komt alleen duurzaam tot stand bij intensief gebruik van de gegevens.

2 Bergen op Zoom, Zundert, Geertruidenberg, Roosendaal, Rucphen, Etten-Leur, Gilze en Rijen, Moerdijk en Halderberge. Ook het waterschap Brabantse Delta is bij dit meetnet betrokken.

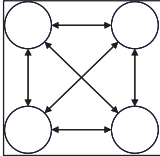
Gezamenlijk databeheer in de afvalwaterketen, Limburg	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>De afgelopen jaren zijn in Limburg voor vrijwel alle rwzi's en de daarop aangesloten riolering optimalisatiestudies uitgevoerd. De omvangrijke investeringsbeslissingen die daaruit volgen, zijn gebaseerd op modelberekeningen. De berekeningen gebruiken data over het afvalwatersysteem.</p> <p>Ook voor doelmatig operationeel beheer zijn goede gegevens noodzakelijk: waar liggen welke leidingen en in welke toestand verkeren ze? Op basis van reinigings- en inspectie-ervaringen is een toegesneden onderhoudsstrategie te ontwikkelen: in sommige delen of bij sommige soorten leidingen is vaker onderhoud nodig dan elders.</p> <p>Een verdere stap is 'realtimecontrol' (RTC), waarbij beheerders afvalwaterstromen op basis van actuele data sturen. RTC kan alleen goed functioneren als de systeemdata juist en actueel zijn. Het verzamelen van goede data over de afvalwaterketen bleek bij vele optimalisatiestudies een grote opgave. Vaak waren inhaalacties nodig om tot kwalitatief goede datasets te komen.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>Projectbasis-eenheidsverband</i></p>	<p>Waterschapsbedrijf Limburg (WBL, een samenwerkingsverband van waterschap Peel en Maasvallei en waterschap Roer en Overmaas) werkt al enkele jaren samen met Limburgse gemeenten om het afvalwaterbeheer doelmatig vorm te geven. Daarbij verzorgt WBL voor gemeenten ook uitvoerende taken, zoals het beheer van IBA-systemen, rioolgemalen en bergbezinkbassins.</p> <p>Vanuit deze samenwerking rees de vraag of en hoe gezamenlijk databeheer in Limburg mogelijk zou zijn. Om die vraag te beantwoorden, zijn de betrokken partijen een visietraject gestart. Zo hebben zij enkele praktische verbeteringen in het databeheer aangebracht.</p>

3 Afspraken over ambities en doelen (beleid)

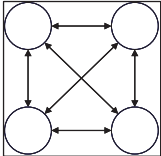
Voor ambities en doelen in de afvalwaterketen gelden enkele landelijke afspraken en normen, zoals de basisinspanning en waterkwaliteitsnormen (onder andere voor EU-prioritaire stoffen). Daarnaast hebben de provincies de ecologische waterkwaliteitsdoelen vastgelegd. Maar lokaal bepalen vooral gemeenten en waterschappen de hoogte van de ambities en doelen in de afvalwaterketen. Dat doen zij in overleg. Op basis daarvan werken zij maatregelen uit en beslissen zij over investeringen.

3.1 Uitwerken ambities

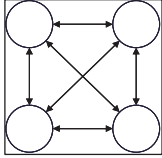
Het bepalen van de hoogte van ambities en doelen in de afvalwaterketen is lokaal maatwerk en gebeurt in de praktijk op verschillende manieren. Amsterdam heeft hiervoor een zogenaamd drielagenmodel toegepast. In het geval van de riolering van de zeehavens in Velsen zijn de huidige prestaties gekoppeld aan ambities bij de overdracht naar de gemeente Velsen.

Het drielagenmodel in de gemeente Amsterdam	
Knelpunt/opgave	Stysteemanalyse, inzicht in het functioneren van het systeem.
Aanpak <i>projectbasis</i>	<p>De afgelopen vijftien à twintig jaar heeft Amsterdam het rioleringsbeheer als beschreven in de NPR 3220 en de NEN-EN 752 verder verfijnd. Zij laat alle riolen in een vaste cyclus reinigen en inspecteren. Op basis van de inspectieresultaten stelt de gemeente een rioolvervangingsplanning op.</p> <p>De Benchmark rioleringszorg heeft duidelijk gemaakt dat Amsterdam een goed beeld van de kwaliteit van de riolering heeft, maar vergeleken met andere gemeenten meer en vaker inspecteert. Verder blijkt uit een strategische meerjarenplanning voor de riolering dat veroudering van de stelsels de komende jaren onvermijdelijk tot meer vervangingsinspanningen leidt. Voldoende reden om de huidige werkwijze kritisch te bekijken en na te gaan of aanpassing nodig en wenselijk is. Hieruit bleek onder meer dat de gemeente zetting van de ondergrond, die sterk bepalend is voor vervanging, nu onvoldoende meeneemt. Bovendien kwam bij de beoordeling van het functioneren van de stelsels en de aansluiting op stedelijke ontwikkelingen de beperking van de huidige objectgerichte benadering naar voren.</p> <p>De nieuwe aanpak kent drie beoordelingsniveaus:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. stadsniveau: de bestemming van stedelijk afvalwater, hemelwater en grondwater bepalen in relatie tot de grondgesteldheid en het aanwezige oppervlaktewater; 2. stelselniveau: het functioneren van de stelsels tijdens neerslag en bij droog weer (afstroming) bepalen; 3. objectniveau: de waterdichtheid, stabiliteit en vervuilingstoestand van de voorzieningen beoordelen. <p>De systeemgroep die zich met de (lange termijn)ontwikkelingen op stadsniveau bezighoudt, stemt een en ander ook af met het hoogheemraadschap Amstel, Gooi en Vecht.</p>

Leerpunten	<p>Met de lagenbenadering kan de gemeente de BWK-doelstelling invullen om de afvalwaterketen te beheren als ware het één systeem met één verantwoordelijke partij. Dankzij deze aanpak kan de gemeente beter aansluiten bij de vraagstukken en problemen die spelen bij de 'rioleringszorg' in Amsterdam, zoals het benutten van ruimtelijke dynamiek en bodemdaling/-zetting.</p>
------------	---

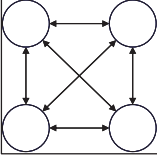
Zeehaven Velsen	
Knelpunt/opgave	<p>Zeehaven IJmuiden NV (verder: Zeehaven) wil het rioleringsbeheer overdragen aan de gemeente Velsen. De gemeente Velsen wil dit in 2013 budgettair neutraal overnemen. Voorwaarde is dat de riolering voldoet aan de eisen van de basisinspanning. Gezien de aard en omvang van de BRP-maatregelen, de beperkte financiële middelen van Zeehaven en de wijzigingen in de rioolstelsels van de afgelopen jaren (zoals geplande (her)ontwikkelingen), wil Zeehaven het BRP actualiseren. Waar mogelijk wil Zeehaven ook de kosten voor uit te voeren maatregelen reduceren.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>Projectbasis</i></p>	<p>Om tot een gezamenlijk gedragen aanpak te komen, zijn alle partijen betrokken bij de noodzakelijke stappen. Hierbij werken Zeehaven, de gemeente Velsen, de milieudienst IJmond, het waterschap Rijnland, Rijkswaterstaat en de provincie samen. Deze partijen hebben inzicht in de lozingen, type en locatie van de aanwezige buizen, oppervlaktewater, groen, de rwzi-capaciteit en de voorwaarden voor vergunningen en subsidies. Dankzij de kennis die zij allemaal inbrengen, zijn al gauw kosteneffectieve oplossingen voor complexe uitdagingen te vinden.</p>
Leerpunten	<p>Door vanaf het begin alle partijen te betrekken, is er al gauw overeenstemming over wat moet gebeuren, de voorwaarden voor vergunningen en de financiële mogelijkheden. Naast doeltreffende oplossingen levert dit tijdswinst op.</p>

Tilburg heeft de thematische Structuurvisie Water en Riolering Tilburg (SWR) opgesteld. Hierin heeft de gemeente het eerste verbrede GRP opgenomen. In dit GRP beschrijft Tilburg hoe zij de vernieuwde gemeentelijke watertaken invult.

Structuurvisie Water en Riolering gemeente Tilburg en waterschappen de Dommel en Aa en Maas	
Knelpunt/opgave	Water- en rioleringsopgaven als gevolg van de gemeentelijke watertaken, het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) en de Kaderrichtlijn Water (KRW), en evaluatie van het gemeentelijke waterbeleid sinds 1997.
<p>Aanpak</p> <p>Projectbasis</p>	<p>De gemeente Tilburg heeft de Structuurvisie Water en Riolering Tilburg uitgewerkt. Hierin heeft zij alle huidige water- en rioleringsopgaven geïntegreerd tot één maatregelenpakket voor de periode 2010-2015.</p> <p>Tilburg heeft samen met de waterbeheerders een planproces doorlopen. Bij de uitwerking ervan stonden doelmatigheid en locatie- en situatiespecifieke afwegingen centraal. Onderdelen van het planproces waren: een enquête onder burgers, tussentijdse terugkoppeling en inbreng vanuit de raadscommissie. Het gemeentelijke plan is daarmee breed gedragen en biedt alle partijen concrete handvatten om het watersysteem en de afvalwaterketen op orde te krijgen en te houden.</p> <p>Met het oog op de klimaatverandering wil Tilburg wateroverlast voorkomen. Tegelijkertijd wil zij hemelwater hergebruiken om het watersysteem te kunnen voeden. Daarom zet Tilburg in op een nieuw systeem. Zij koppelt hemelwater af van het gemengde rioolstelsel en verwerkt dit via een secundaire afwateringsstructuur, de zogeheten Blauwe Aders. Deze ondergrondse aders zamelen het afgekoppelde hemelwater in en transporteren dit naar zogenaamde waterparken buiten de stad. Deze waterparken bergen het schone hemelwater, waardoor dit beschikbaar is voor landbouw, natuur, recreatie én voeding van het grondwater. De keuze voor een samenhangend gemeentelijk systeem in plaats van losse particuliere infiltratievoorzieningen heeft Tilburg ook vanuit beheerogpunt gemaakt.</p>
Leerpunten	<p>Berging van afgekoppeld hemelwater aan de randen van de stad wijkt af van de gangbare infiltratie op de plek waar het hemelwater valt. Zo'n afwijkende keuze is alleen mogelijk als alle belanghebbende partijen het proces vanaf het begin hebben meegemaakt.</p> <p>Voor kostbare investeringen is bestuurlijk draagvlak nodig. Tussentijdse betrokkenheid vergroot het draagvlak van de gemeenteraad, maar plan dit wel op tijd om procesvertraging te voorkomen. Zorg voor vroegtijdige betrokkenheid en afstemming met waterbeheerders bij knelpunten en mogelijkheden in het watersysteem. Neem de uitkomsten hiervan mee bij de keuze van maatregelen.</p>

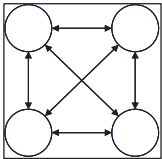
3.2 Toetsing aan gehele watersysteem

In de Waterwet staat het watersysteem centraal. De wet maakt onderscheid naar waterlichamen. Bij de beoordeling van het effect van individuele lozingen gaat het dan ook om het effect op de waterkwaliteit van het gehele waterlichaam, niet meer alleen bij het lozingspunt. Bij de afronding van de basisinspanning bij de gemeenten Zundert en Roosendaal in het beheergebied van waterschap Brabantse Delta stond de nieuwe werkwijze centraal.

Lozingenbeleid op basis van waterkwaliteit, waterschap Brabantse Delta	
Knelpunt/opgave	<p>In het Nationaal Bestuursakkoord Water (NBW) staat dat gemeenten en waterschappen de basisinspanning onverkort realiseren. Hierbij kunnen gemeenten alternatieven aandragen als daarmee hetzelfde resultaat te behalen is.</p> <p>De gemeenten Zundert en Roosendaal hadden nog een restopgave basisinspanning: de aanleg van bergbezinkbassins.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>De traditionele benadering van de basisinspanning gaat alleen uit van CZV-reductie. Maar in Zundert en Roosendaal gingen gemeenten en waterschap uit van de probleemstoffen in het lokale watersysteem (overschrijding MTR). Voor deze probleemstoffen spraken zij af dat het effect van alternatieve maatregelen minimaal gelijk moet zijn aan dat van de aanleg van een bergbezinkbassin.</p> <p>In de studies bij Zundert en Roosendaal bleek bijvoorbeeld dat koper de maatgevende of kritische stof was. Met alternatieve maatregelen (respectievelijk slibvang en helofytenfilter) bereikten de partijen dezelfde reductie als met de geplande bergbezinkvoorzieningen, tegen een kostenvermindering van respectievelijk 60% en 25%.</p> <p>Belangrijk hierbij was natuurlijk dat op de betreffende plaatsen geen waterkwaliteitsknelpunten waren als gevolg van zuurstofloosheid.</p>
Leerpunten	<p>De betrokken partijen kijken vanuit knelpunten/probleemstoffen in het watersysteem en niet vanuit stoffen in de waterketen die in deze situatie toch niet maatgevend zijn (zuurstof).</p> <p>Inrichtingsmaatregelen in het watersysteem (zoals bufferstroken, helofyten, slibvang) kunnen efficiënter zijn dan waterketenmaatregelen.</p>

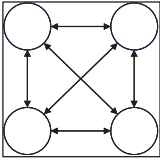
3.3 Voorlichting en afstemming belanghebbenden

Bij de invulling van de gemeentelijke zorgplichten komt onder meer de fundamentele vraag aan de orde: in hoeverre ontzorgt de overheid burgers en bedrijven? De te maken beleidskeuzen kunnen direct raken aan de individuele belangen van burgers en bedrijven.

Bewoners aan de bak in Ridderkerk, afkoppelen op de afgedamde Waal	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>Bij hevige regen stroomt vanuit twee bemalingsgebieden aan de Waaldijk in Ridderkerk rioolwater via twee overstorten in de afgedamde Waal. In het GRP 2008-2011 meldt de gemeente de aanleg van twee bergbezinkleidingen, maar deze mag zij niet aanleggen omdat de afgedamde Waal volgens de KRW een waterlichaam met zwemwaterkwaliteit is. Ook ontstaat wateroverlast in verder gelegen straten van een volgend bemalingsgebied.</p> <p>Langs de Waaldijk staan 127 vooral grote, vrije woningen. Het gemengde riool van de bemalingsgebieden loopt door de achtertuinen naar een pompemaal. Dit gemaal pompt het rioolwater naar het volgende bemalingsgebied, voordat het water definitief naar de rwzi gaat.</p> <p>De bewoners aan de Waaldijk ervaren zelf geen waterprobleem.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>De ambitie was de twee riooloverstorten naar de afgedamde Waal te sluiten, zonder dat de wateroverlast in de volgende bemalingsgebieden zou toenemen. De gemeente sprak met het waterschap Hollandse Delta af dat de twee overstorten mochten vervallen en aanleg van de twee bergbezinkleidingen niet nodig was, als de gemeente 1,5 ha dakvlak en verhard oppervlak met afvoer naar de afgedamde Waal zou afkoppelen.</p> <p><i>Hoe zijn de bewoners betrokken?</i></p> <p>De technische oplossing was logisch, maar dit moest de gemeente uitvoeren aan de panden en door de tuinen van de 127 bewoners. Maar hoe kan zij de bewoners informeren over het probleem, overtuigen van het nut en betrekken bij de uitvoering? Uit een algemeen onderzoek bleek dat:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de meeste bewoners behoren tot de 'pragmatici/individueel ingestelden' en vrijwel geen interesse zouden hebben voor het oplossen van het probleem van anderen; - gezamenlijke bijeenkomsten en gesprekken weinig effect zouden hebben. <p>Daarom besloot de gemeente alle 127 bewoners individueel te benaderen. Na 'testinterviews' bij vier bewoners heeft de gemeente alle bewoners uitnodigingen voor deelname gestuurd. Na positieve reacties volgden keukentafel- en tuingesprekken, waarin de gemeente direct met de bewoners afspraken maakte over de uitvoeringswijze en de datum. Bij de gemeente was altijd dezelfde contactpersoon bereikbaar.</p>

	<p><i>De uitvoering</i></p> <p>Na de afspraken met de bewoners plande de gemeente de werkzaamheden per tuin snel in. De werkzaamheden bestonden uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - het afkoppelen van straatkolken en regenwaterafvoer van panden/terrein; - het aanleggen van de afvoerleiding door de tuinen. <p>Deze werkzaamheden eisten van gemeente en aannemer nauwkeurigheid en flexibiliteit, want iedere bewoner is een opzichter op zijn eigen terrein.</p> <p><i>Resultaten</i></p> <p>De totale uitvoering heeft circa een jaar geduurd. Tot en met augustus 2010 zijn 125 woningen met terrassen én de goed bereikbare straatkolken van de Waaldijk afgekoppeld. In totaal 3 ha, het dubbele van het gevraagde oppervlak.</p> <p>Tot nu toe vinden bij regen geen overstortingen meer plaats en blijft in het volgende bemalingsgebied geen water meer op straat staan. De bewoners zijn zich bewust van het algemene probleem, de situatie in hun directe omgeving en het feit dat zij (kunnen) meewerken aan de oplossing.</p> <p><i>Afspraken over nazorg</i></p> <p>De bewoners wonen graag aan de Waaldijk vanwege de rust, het ruime zicht over hun tuin van soms 100 m diep en de afgedamde Waal. Het schone water gebruiken zij veel om in te vissen, roeien en zwemmen. Vanaf de eerste contacten weten de bewoners dat het afgevoerde regenwater schoon moet zijn én blijven om hun wateromgeving in stand te houden.</p> <p>De gemeente Ridderkerk en het waterschap Hollandse Delta ontwikkelen samen een folder over hoe bewoners moeten omgaan met regenwater in afgekoppelde gebieden.</p>
Leerpunten	<p>Afkoppelen is communiceren en participeren: informeren, raadplegen en samenwerken.</p> <p>Werken aan watersystemen vraagt samenwerking en vertrouwen tussen meerdere partijen. Belangrijk voor de Waaldijk waren alle bewoners, waterschap en gemeente.</p>

3.4 Uitwerken kosteneffectieve maatregelen om knelpunten weg te nemen

Optimalisatiestudies afvalwatersysteem gemeenten en waterschap Groot Salland	
Knelpunt/opgave	Het waterschap werkt al lange tijd samen met gemeenten in het beheergebied. Doel daarvan is een doelmatige inrichting en beheer van de afvalwaterketen. Dat betekent onder meer dat de partijen ernaar streven om investeringen in riolering en rwzi binnen zuiveringskringen zo goed mogelijk op elkaar af te stemmen.
Aanpak <i>projectbasis</i>	Om een doelmatige inrichting en beheer van de afvalwaterketen te realiseren, hebben gemeenten en waterschap inmiddels in verschillende zuiveringskringen vele gezamenlijke projecten uitgevoerd. Dit heeft in de periode 2000-2010 een maatschappelijke besparing opgeleverd van 20-25% (circa 29 miljoen) van de oorspronkelijke totale investeringskosten (investeringsniveau in de situatie dat gemeenten en waterschap vanuit traditionele taakverdeling verplichtingen nakomen).
Leerpunten	Het optimaal afstemmen van investeringen in riolering en rioolwaterzuivering binnen zuiveringskringen kan grote maatschappelijke besparingen opleveren. Deze optimale afstemming vraagt kennis en inzicht in het functioneren van het (afval)watersysteem (zie hoofdstuk 2).

4 Afspraken over op orde brengen en houden (uitvoering en beheer)

In samenhang met de afspraken over ambities en doelen maken samenwerkende partijen afspraken over de uitvoering van maatregelen en het dagelijkse beheer. Het uitgangspunt hierbij is samenwerken op basis van afspraken in plaats van eenzijdige regels. Het samen optrekken in de uitvoering van beleid is op verschillende manieren vorm te geven. Dit hoofdstuk richt zich op:

- de inzet van instrumenten (zie paragraaf 4.1);
- het stimuleren met financiële prikkels (zie paragraaf 4.2);
- toezicht en handhaving (zie paragraaf 4.3);
- calamiteiten (zie paragraaf 4.4).

4.1 Inzet van instrumenten

De wetgeving kent verschillende instrumenten waarmee overheden beleid kunnen uitvoeren om hun ambities en doelen te realiseren. De manier waarop zij deze instrumenten toepassen, is bepalend voor de onderlinge samenwerking.

4.1.1 Gemeentelijke verordening

Voor individuele gevallen kan de gemeente een maatwerkvoorschrift opstellen. Daarnaast kan zij voor het gemeentelijke grondgebied of specifieke deelgebieden in een verordening nadere regels stellen. Het gaat hier om de (verplichte) bouwverordening en de (optionele) verordening voor regen- en grondwaterlozingen.

Bouwverordening

In de gemeentelijke bouwverordening staan regels voor:

- het aansluiten van vuilwaterlozingen van bestaande en nieuwe gebouwen op de openbare riolering;
- regenwaterlozingen van nieuwe gebouwen.

Inzet gemeentelijke bouwverordening voor hemelwaterinfiltratie op eigen terrein, gemeente Groesbeek	
Knelpunt/opgave	De gemeente wil van nieuwbouw en uitgebreide verbouwingsprojecten geen hemelwater meer ontvangen, tenzij lokale verwerking niet mogelijk is.
Aanpak	<p>Aanpassing van de modelbouwverordening, zodat infiltratie op particulier terrein verplicht is en duidelijk is hoe de particulier dat moet doen.</p> <p><i>Artikel 2.7.4 Eis tot aansluiting aan de openbare riolering</i> De in artikel 3.31 van het Bouwbesluit bedoelde, in bouwwerken aan te brengen voorzieningen voor de afvoer van afvalwater en fecaliën, moeten zijn aangesloten op een openbaar riool. De in artikel 3.41 van het Bouwbesluit bedoelde, aan of in bouwwerken aan te brengen voorzieningen voor de afvoer van hemelwater moeten zijn aangesloten op een bovengronds en/of ondergronds infiltratiesysteem (voorschriften voor de behandeling van regenwater zoals vermeld in bijlage 13. Vuilwater en regenwater dus apart). Niet van toepassing is het bepaalde in dit lid:</p> <p>a. voor zover uitsluitend hemelwater wordt geloosd.</p> <p><i>BIJLAGE 13 Behandeling hemelwater in bouwvergunning</i> Bij nieuwbouw en verbouw dient een aanvraag te worden ingediend bij de afdeling Openbare Werken voor de aansluiting op het gemeentelijk rioolstelsel. Conform het beleid van de gemeente, de provincie en het waterschap ten aanzien van duurzaam waterbeheer, dat verwoord is in de beslisboom voor hemelwater van BOR-G. De aanvrager dient inzichtelijk te maken of het hemelwater dat op daken en verharde terreinen valt afgekoppeld kan worden van het rioleringsstelsel. Als dit mogelijk blijkt, is afkoppelen een van de voorwaarden voor de vergunning.</p>

	Op de percelen waar een rioolaansluiting aanwezig is geldt, dat bij een (ver)bouw met een oppervlakte van meer dan 25 m ² het hemelwater dient te worden afgekoppeld van het rioleringsstelsel. Indien het hemelwater niet geïnfiltreerd kan worden maar afgevoerd wordt naar het oppervlaktewater, dient hiervoor ont-heffing van de Keur aangevraagd te worden bij het waterschap.
--	---

Modelverordening lozen grond- en hemelwater

In de Wet milieubeheer (Wm) staat dat gemeenten in een verordening nadere regels mogen stellen aan regen- en grondwaterlozingen in het openbare vuilwaterriool. Deze verordeningsbevoegdheid is optioneel en dus niet verplicht. Een gemeente zou deze bevoegdheid bijvoorbeeld kunnen inzetten als zij bij rioleringsprojecten en/of de aanpak van wateroverlast van bestaande bouwwerken geen hemel- en grondwater meer in het vuilwaterriool wil ontvangen.

De VNG heeft voor deze bevoegdheid een modelverordening uitgewerkt. Hierin kan de gemeente een specifiek gebied aanwijzen waarbinnen burgers en bedrijven geen hemel- en grondwater (meer) mogen lozen in het openbare vuilwaterriool. De relatie met het GRP is hierbij cruciaal. De gemeente moet de zogenaamde gebiedsaanwijzing namelijk in het GRP onderbouwen. De termijn waarbinnen zij burgers en bedrijven vraagt een eventuele lozing van hemel- of grondwater in het openbare vuilwaterriool te stoppen, moet wel redelijk zijn. Voor burgers en bedrijven staan bezwaar en beroep open. Daarom kan de gemeente de verordening pas inzetten nadat zij de gebiedsaanwijzing duidelijk heeft onderbouwd.

Inzet van de verordening heeft de voorkeur als onderdeel van een bredere aanpak met onder meer voorlichting en subsidie. De praktijk leert dat een project met vrijwillig afkoppelen door burgers en bedrijven op basis van een dialoog goede resultaten kan opleveren (zie paragraaf 3.3).

Meer informatie over de modelverordening vindt u in de VNG-Ledenbrief van 16 juli 2009 (kenmerk: BARW/U200900859 Lbr. 09/091).

4.1.2 Verordeningen waterschap

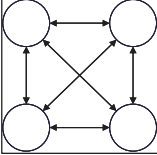
De Waterschapswet kent een verordeningsbevoegdheid voor het waterschap. Hiermee kan het waterschap onder andere regels stellen aan waterlozingen vanuit een gemeentelijk rioolstelsel in de rwzi (aansluitverordening) en aan werken in of aan het watersysteem (keurverordening).

Aansluitverordening

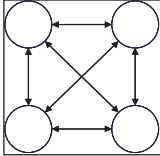
Met de komst van de vernieuwde regelgeving is gebruik van de aansluitverordening niet meer nodig. Gemeenten en waterschap maken op basis van inhoudelijke argumenten en gelijkwaardigheid afspraken over het lozen en afnemen van water. En dus niet op basis van eenzijdige voorschriften in een aansluitverordening.

Bij de totstandkoming van de Waterwet hebben de UvW, VNG, Tweede Kamer en minister van V&W aangegeven dat de aansluitverordening tot het verleden zou moeten behoren. Dit heeft de minister van VROM bij de tussentijdse evaluatie van het Bestuursakkoord Waterketen in een brief aan de Tweede Kamer in 2010 herhaald. Ook VNG en UvW hebben dit nogmaals onderschreven in de gezamenlijke aanpak voor de afvalwaterketen (april 2010).

Toch blijkt het in de praktijk lastig om afspraken te maken in plaats van de aansluitverordening te gebruiken. Onderstaande twee voorbeelden laten zien hoe gemeenten en waterschap afspraken kunnen maken over het lozen en afnemen van water door riolering en zuivering.

Gezamenlijke aanpak en afspraken gemeente Utrecht en Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>Op basis van metingen in de riolering ontstond het vermoeden dat het eindgemaal bij de rwzi de beoogde afnamecapaciteit van 15.000 m³/h in de praktijk niet haalt. Dit kan nadelige gevolgen hebben voor de vuilemissie vanuit de riolering naar het oppervlaktewater. Gemeente en waterbeheerder zien dit als een gemeenschappelijk probleem. Daarom hebben zij de krachten gebundeld om inzicht te krijgen in de werkelijke hoeveelheid water die de rwzi afneemt. Als blijkt dat de rwzi inderdaad minder water afneemt, nemen de partijen passende maatregelen.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>Gemeente en waterbeheerder hebben een onafhankelijk bureau onderzoek laten doen naar de mogelijke oorzaken van een lagere afnamecapaciteit. Hieruit bleek dat het probleem kan liggen bij:</p> <ul style="list-style-type: none"> - onvoldoende afvoercapaciteit van de aanvoerende riolering; - onvoldoende capaciteit van het eindgemaal bij de rwzi; - een lagere netto afname van het gemaal als gevolg van geïnjecteerde retourstromen in de aanvoerleidingen naar de rwzi. <p>Op basis van het onderzoek hebben gemeente en waterbeheerder besloten een meetnet in te richten. Hiermee willen zij inzicht krijgen in:</p> <ul style="list-style-type: none"> - de waterverliezen op de rwzi; - de capaciteit van het eindgemaal; - de capaciteit van de gemeentelijke aanvoerleidingen; - (hiervan afgeleid) het functioneren van de overstorten tijdens neerslag. <p>Ook moet het meetnet bijdragen aan een groter doel, namelijk het optimaliseren van het functioneren van het afvalwater systeem (op elkaar afstemmen van rwzi en riolering).</p>

Leerpunten	Gezamenlijke aanpak heeft geleid tot meer inzicht in het functioneren van elkaars systemen en kortere communicatielijnen. Hierdoor kunnen gemeente en waterschap sneller en efficiënter ingrijpen tijdens probleemsituaties.
------------	---

Afspraken en de aansluitverordening waterschap Aa en Maas	
Knelpunt/opgave	Voor een goede werking van de afvalwaterketen moeten gemeenten en waterschap afspraken maken over de overname van ingezameld afvalwater bij een rwzi (vaak een rioolgemaal). Hiervoor zetten waterschappen in het verleden vaak de aansluitverordening in. Nu deze optie is vervallen, rijst de vraag: hoe leggen gemeenten en waterschap afspraken over de overname van afvalwater vast?
Aanpak <i>projectbasis</i>	<p>Waterschap Aa en Maas heeft deze afspraken met gemeenten vanaf het begin (midden jaren 70) altijd vastgelegd in privaatrechtelijke overeenkomsten. Hierin staan ook afspraken over de verdeling van eventuele kosten (doorvoer en dubbelfunctie). Hierbij werkte het waterschap nog vanuit landelijk gangbare normen over afnameverplichting (dwa en poc) per overnamepunt. Basis hiervoor was het kerkdorpenbeleid van de UvW (1974).</p> <p>Met de optimalisatiestudies en afvalwaterakkoorden kan het waterschap gemaalcapaciteiten (gemeenteoverschrijdend) anders inzetten. Dan kan het van de ene gemeente meer afvalwater overnemen dan van een andere. Het waterschap en de gemeenten zoeken nog naar de meest geschikte manier om aangepaste afspraken vast te leggen.</p>
Leerpunten	<p>Het kan dus ook anders. Eigenlijk is een vergunning helemaal niet nodig. Het vastleggen van afspraken in privaatrechtelijke overeenkomsten heeft in de praktijk nooit tot problemen geleid. Soms is er wel discussie over de capaciteiten of kostenverrekening, maar in goed overleg komen de partijen er altijd uit.</p> <p>Over de verrekening van de doorvoer- en dubbelfunctie zijn wel verschillende afspraken gemaakt, zoals afkoop in één keer versus een jaarlijkse bijdrage. Ook bij aanpassing van gemaalcapaciteiten past het waterschap in overleg vaak weer een verrekeningslag toe.</p> <p>De discussie over een eventueel andere, uniforme manier van verrekenen is nog gaande.</p>

Keurverordening

Met een keurverordening kan het waterschap regels stellen aan het werken in of aan het watersysteem.

De modelkeur dateert van 2008. De UvW heeft deze begin 2009 naar alle waterschappen gestuurd met het advies de tekst zo veel mogelijk over te nemen. Met de komst van de Waterwet verschoven bevoegdheden in onderdelen van het waterbeheer. Bovendien zijn door uitbreiding van het juridisch instrumentarium in de Waterwet enkele keurbepalingen niet meer aan de orde. Bijvoorbeeld op het punt van gedoogplichten. Nieuw is de regulering van grondwateronttrekkingen en waterinfiltratie in de bodem, omdat waterschappen nu bevoegd zijn onderdelen van het grondwaterbeheer uit te voeren.

Legger

Naast de modelkeur heeft de UvW gewerkt aan een nieuw model legger voor de oppervlaktewaterlichamen. In de legger staan onder meer afmetingen en constructies waaraan waterstaatswerken moeten voldoen. Met een legger kan het waterschap via de keur handelingen van derden reguleren. In de verschillende zones van en naast het waterstaatswerk hanteert het waterschap een verschillend verbodsregime. Voor een goed beheer moet het waterschap dit regime continu op orde hebben en houden.

Verbod

Verder verdient artikel 4.2 in de modelkeur de aandacht. Hierin staat een verbod tot versnelde waterafvoer vanaf nieuw aan te leggen verhard oppervlak van een bepaalde afmeting naar oppervlaktewater. Dit artikel moet u zien als een ultimatum remedium. Vanwege de verplichte afstemming tussen gemeente en waterschap op grond van artikel 3.8 Waterwet zou het immers niet zover moeten komen. Bij de eerstvolgende aanpassing van de modelkeur zal de UvW dit artikel in die zin herformuleren.

4.1.3 Watervergunning voor lozingen vanuit gemeentelijke stelsels

Ook voor lozingen vanuit het gemeentelijke stelsel in het oppervlaktewater geldt in beginsel: 'geen vergunning, tenzij'. In het Besluit lozingen buiten inrichtingen (Blbi) staan activiteiten waarvoor onder voorwaarde(n) geen vergunning meer nodig is. Dat geldt onder meer voor hemel- en grondwaterlozingen.

Afvalwaterlozingen uit een openbaar ontwateringsstelsel of hemelwaterstelsel in oppervlaktewater of bodem zijn toegestaan als het stelsel voorkomt in het GRP-overzicht van:

- a. de in de gemeente aanwezige voorzieningen voor de inzameling en verdere verwerking van afvloeiend hemelwater, bedoeld in artikel 3.5 van de Waterwet;
- b. de maatregelen om structureel nadelige gevolgen van de grondwaterstand voor de aan de grond gegeven bestemming zo veel mogelijk te voorkomen of te beperken, bedoeld in artikel 3.6 van de Waterwet. Bovendien moet de gemeente het stelsel overeenkomstig het GRP hebben uitgevoerd en beheren.

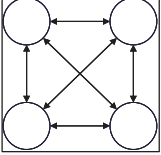
Volgens dezelfde redenering zijn afvalwaterlozingen in oppervlaktewater via een overstort of nooduitlaat die onderdeel is van een openbaar vuilwaterriool toegestaan. Ook hierbij moet de overstort of nooduitlaat voorkomen in het GRP-overzicht van de in de gemeente aanwezige voorzieningen. En de gemeente moet de betreffende voorziening overeenkomstig het GRP hebben uitgevoerd en beheren.

Het lastige hierbij is dat de insteek van de AMvB's is gebaseerd op de oude lozingen die de Wvo (waterkwaliteit) reguleerde. Het kwantiteitsaspect (peilbeheer) en de fysieke inrichting van een lozingsvoorziening (beheer en onderhoud watergangen) vallen daar niet onder. Van oudsher reguleert de keur deze aspecten. In lijn met de 'kwaliteits'-AMvB's hebben waterschappen hierin vaak al algemene regels opgenomen, zodat niet voor alle lozingen een vergunning nodig is. Bijvoorbeeld voor lozingen van minder dan 2.000 m² afstromend verhard oppervlak. Maar voor overige lozingen blijft vanuit de keur een vergunning nodig.

4.1.4 Ontheffing afvalwaterzorgplicht buitengebied

De boodschap in deze handreiking – samenwerken op basis van afspraken in plaats van eenzijdige voorschriften – geldt niet alleen voor de samenwerking tussen gemeenten en waterbeheerders, maar ook voor gemeenten en provincies. Gemeenten kunnen voor de afvalwaterzorgplicht in het buitengebied bij de provincie ontheffing aanvragen. Deze ontheffing is in zekere zin ook een soort eenzijdig voorschrift van de ene overheid naar de andere.

De minister van VROM heeft bij de tussentijdse evaluatie van het Bestuursakkoord Waterketen in een brief aan de Tweede Kamer in 2010 aangegeven dat de provincie in principe een ontheffing moet verlenen als de gemeente daarom vraagt en daarvoor goede argumenten heeft. Ook VNG en UvW hebben dit nogmaals onderschreven in de gezamenlijke aanpak voor de afvalwaterketen. Uit een voorbeeld van Noord-Holland blijkt hoe provincie en gemeente hiermee in de praktijk kunnen omgaan.

Pragmatische aanpak ontheffing afvalwaterzorgplicht buitengebied, provincie Noord-Holland	
Knelpunt/opgave	De opgave is tweedelig: <ol style="list-style-type: none"> 1. een gezamenlijke oplossing vinden voor nieuwe lozingen in het buitengebied (provinciebreed ongeveer 50 per jaar); 2. een gezamenlijke oplossing vinden voor de lozers die nu nog een tijdelijke ontheffing hebben (ongeveer 7.000 lozers).
Aanpak <i>projectbasis</i>	In Noord-Holland hebben enkele gemeenten, waterschappen en de provincie de koppen bij elkaar gestoken om een gezamenlijke oplossing voor de veranderende regelgeving te vinden. Hieruit zijn een bestuursakkoord en nieuwe beleidsregels voor ontheffing ontstaan. Als een gemeente bij nieuwe lozingen eigenaar wordt van een IBA2, dan neemt het waterschap het onderhoud en beheer ervan over. Voor de lozers die al ontheffing hebben, volgt eerst een inventarisatie van wat er aan voorzieningen aanwezig is. Daarna bekijkt de provincie samen met waterschap en gemeenten welke oplossing doeltreffend is, uit zowel kosten- als milieuoogpunt. Door de provinciebrede inzet is mogelijk schaalvoordeel te halen en rechtsongelijkheid te voorkomen. De gemeenten leggen de overeengekomen strategie vast in hun nieuwe GRP.
Leerpunten	Door samenwerking met gemeenten en waterschappen is de ontheffing slechts een formaliteit. De partijen bereiken overeenstemming over of ze wel of niet een (gekozen) maatregel toepassen. Hierbij is communicatie een essentieel onderdeel.

4.2 Stimuleren met financiële prikkels

Naast maatwerkvoorschriften en verordeningen kunnen partijen financiële prikkels inzetten om de uitvoering van beleidsambities te ondersteunen:

- rioolheffing (zie paragraaf 4.2.1);
- subsidie (zie paragraaf 4.2.2).

4.2.1 Rioolheffing

Elke gemeente kan zelf de grondslag voor de rioolheffing bepalen, bijvoorbeeld de WOZ-waarde, watervbruik, perceeloppervlak of aangesloten verhard oppervlak. Bij het bepalen van de heffingsgrondslag spelen perceptiekosten een belangrijke rol. Toepassing van de grondslag moet in de praktijk voor niet te veel administratieve lasten zorgen en bestand zijn tegen bezwaar- en beroepsprocedures van belastingplichtigen. Daarom kiezen veel gemeenten voor de WOZ-waarde als heffingsgrondslag.

Als een gemeente als heffingsgrondslag het aangesloten verharde oppervlak kiest, kan zij sturen op de omgang met hemelwater. Hiermee kan zij het kostenveroorzakingsbeginsel (deels) toepassen. Dus hoe meer aangesloten oppervlak, hoe groter de lozing in het openbare rioolstelsel en hoe hoger de kosten.

Wanneer de gemeente het belastinginstrument als financiële prikkel inzet, moet zij dat goed onderbouwen. De grondregel is dat de heffing het gemeentelijke beleid volgt. Dat betekent:

- geen belastingheffing gebaseerd op inkomen, winst of vermogen (geen inkomenspolitiek);
- de gemeente mag het profijt- en kostenveroorzakingsbeginsel toepassen;
- de heffingsgrondslag sluit aan bij het gevoerde beleid (GRP).

De gemeente Ede heeft het aangesloten verharde oppervlak als onderdeel van de heffingsgrondslag voor de rioolheffing benut.

Rioolheffing gemeente Ede, gebaseerd op aangesloten verhard oppervlak	
Knelpunt/opgave	Meer dan de helft van de jaarlijkse rioleringsbeheerkosten hangt samen met investeringen voor het inzamelen en verwerken van regenwater. Uitgaande van het kostenveroorzakingsbeginsel is het denkbaar om burgers en bedrijven verschillend te belasten op basis van de hoeveelheid regenwater die zij afvoeren naar de riolering.
Aanpak	De gemeente Ede maakt bij het opleggen van de rioolheffing onderscheid in een deel voor de eigenaar (eigenarenheffing) en de gebruiker (gebruikersheffing). De eigenarenheffing is een vergoeding voor de aansluiting op de riolering. De gebruikersheffing is een vergoeding voor de afvoer van afvalwater via de gemeentelijke riolering. De gemeente vordert de eigenaren- en gebruikersheffing per perceel. Daarnaast kent Ede een zogenaamd grootverbruikerstarief als het bebouwde en verharde oppervlak van een object meer dan 500 m ² beslaat en/of als de lozer in een jaar meer dan 500 m ³ afvalwater afvoert. Een 'grootverbruiker' betaalt een basisbedrag per jaar. Voor de extra vierkante meters boven 500 m ² en extra kubieke meters boven de 500 m ³ brengt de gemeente een extra bedrag per m ² en/of per m ³ in rekening.

4.2.2 Subsidie

Een alternatief voor de rioolheffing om de omgang met hemelwater te sturen, is het verlenen van subsidie. Gemeenten en waterschappen passen het subsidie-instrument regelmatig toe bij bijvoorbeeld afkoppelpjecten. Burgers, bedrijven (en/of gemeenten) ontvangen dan subsidie per eenheid afgekoppeld verhard oppervlak van het openbare vuilwaterriool. Behalve deze subsidie geven sommige gemeenten ook subsidie per eenheid aangelegd groen dakoppervlak.

In tabel 1 ziet u voorbeelden van gemeenten die subsidie geven voor het afkoppelen van verhard oppervlak of voor een groen dak.

Gemeente	Subsidiebedrag
<i>Afkoppelen verhard oppervlak van de riolering</i>	
Leudal	Vast bedrag van € 100 per woning, vermeerderd met € 3,60 per m ² dakoppervlak
Stein	Variabel bedrag: 0 tot 100 m ² : € 5 per m ² dakoppervlak 101 tot 1.000 m ² : € 2,50 per m ² dakoppervlak Meer dan 1.000 m ² : € 1,80 per m ² dakoppervlak
Doetinchem	€ 500 per dak bouwwerk van ten minste 25 m ²
Losser	€ 5 per m ² dakoppervlak
Gennep	€ 3,60 per m ² dakoppervlak

Gemeente	Subsidiebedrag	Toelichting
<i>Groene daken</i>		
Amsterdam	€ 20 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 1.000 per bouwwerk
Den Haag	€ 25 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 1.500 per bouwwerk
Groningen	€ 15 tot € 30 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 1.500 per bouwwerk
Leeuwarden	€ 25 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 13.500 per bouwwerk
Nieuwegein	€ 25 per m ² gerealiseerd	
Nijmegen	€ 25 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 2.500 per bouwwerk
Rotterdam	€ 30 per m ² gerealiseerd	Subsidie door gemeente en waterschap- pen, gratis haalbaarheidsonderzoek
Utrecht	€ 30 per m ² gerealiseerd	Maximum: € 2.500 per bouwwerk

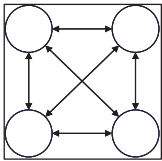
Tabel 1: Voorbeelden van subsidies die gemeenten geven

Voordelen van een subsidie zijn dat de gemeente deze heel gericht kan inzetten voor een specifieke doelgroep (maatwerk) en de relatief lage perceptiekosten.

4.3 Toezicht en handhaving

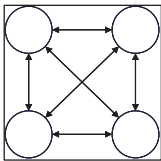
Via toezicht en handhaving hebben gemeenten en waterschappen invloed op het naleefgedrag van lozers. Toezicht en handhaving zijn mogelijk op basis van concrete vergunningvoorschriften, algemene regels en bijvoorbeeld het GRP.

In de praktijk werken gemeenten en waterschappen al volop samen op het gebied van toezicht en handhaving. Vergunningverlening, maatwerkvoorschriften en de uitvoering van de toezichthoudende taken gaan hierbij vaak hand in hand. De gemeente Enschede en het waterschap Regge en Dinkel hebben concrete afspraken gemaakt over indirecte lozingen in het gemeentelijke rioolstelsel.

Samenwerking tussen gemeente Enschede en het waterschap Regge en Dinkel	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>Vergunningverlening, maatwerkvoorschriften opstellen en (indirecte) lozingen handhaven. Waterbeheerders hebben een formeel, zwaarwegend adviesrecht bij de vergunningverlening voor indirecte lozingen. Maar de meeste indirecte lozingen vallen onder algemene regels. Toch is betrokkenheid van de waterbeheerder ook dan relevant. Bij lozingen in het vuilwaterriool vooral in verband met de doelmatige werking van de zuivering, bij lozingen in een hemelwaterriool in verband met de bescherming van de oppervlaktewaterkwaliteit.</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>Begin 2008 was het Activiteitenbesluit aanleiding tot samenwerkings-initiatieven tussen het waterschap Regge en Dinkel en de gemeente Enschede. Samen moesten zij tot uitvoering van dat besluit komen. Vervolgens gloorde de Wabo, die ook aanzet tot samenwerking. Dit was aanleiding om de samenwerking te verbreden tot de gehele provincie Overijssel. Hieruit volgde een dienstverleningsovereenkomst die alle gemeenten in Overijssel, alle betrokken waterschappen en de provincie hebben ondertekend. Op het gebied van handhaving werken de gemeente Enschede en het waterschap Regge en Dinkel intussen intensief samen. Het waterschap controleert frequenter dan de milieuhandhaving en neemt ook enkele controles voor de gemeente mee. Geconstateerde overtredingen meldt het waterschap in een toezichtrapport aan de gemeente. Jaarlijks vinden ook gezamenlijke controles plaats, wat de bedrijven als prettig ervaren.</p>
<p>Leerpunten</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Duidelijke afspraken over de termijnen waarbinnen de adviezen van het waterschap bij de gemeente binnen zijn. Dit geeft ook burgers en bedrijven duidelijkheid over de proceduretermijnen. 2. Kennisoverdracht van wateraspecten naar de gemeente, nu de gemeente als enige bevoegd gezag is voor indirecte lozingen. 3. Zowel het Wm-bevoegde gezag als het waterschap Regge en Dinkel hanteert de gezamenlijke Overijsselse handhavingstrategie. Hierdoor ontstaan eenduidigheid en duidelijkheid voor burgers en bedrijven. 4. Door de samenwerking is communicatie makkelijker geworden; mensen weten elkaar te vinden. 5. Geslaagde samenwerking zet aan tot verdere samenwerking.

4.4 Calamiteiten

In het palet van afspraken tussen gemeenten, waterbeheerders en provincie over ambities, uitvoering van beleid en operationeel beheer, mogen afspraken over de werkwijze bij calamiteiten natuurlijk niet ontbreken. In de praktijk zijn hierover al op veel fronten afspraken gemaakt. Hieronder ziet u een voorbeeld van de samenwerking tijdens de wateroverlast van augustus 2010 in de Achterhoek.

Calamiteiten regio Achterhoek	
Knelpunt/opgave	Afstemming tussen waterbeheerder, gemeenten, veiligheidsregio's en getroffen. Oefeningen en praktijkcasussen zijn nodig om de samenwerking praktisch vorm te geven.
Aanpak <i>projectbasis</i>	<p>In de laatste week van augustus 2010 is de Achterhoek getroffen door zeer extreme regen. In een paar dagen viel meer dan drie keer zo veel regen als normaal gesproken in een hele maand. Naast overlast was sprake van schade.</p> <p>Met hulp van brandweer, politie, gemeenten en vrijwilligers heeft het direct betrokken waterschap (Rijn en IJssel) geprobeerd de overlast zo veel mogelijk te beperken.</p> <p>Tijdens de calamiteit heeft het waterschap informatie uitgewisseld en samengewerkt met de veiligheidsregio. Dit gebeurde op basis van de afspraken in een samenwerkingsconvenant met de betreffende veiligheidsregio.</p>
Leerpunten	<p>Het gezamenlijk (waterbeheerder en veiligheidsregio) bepalen van aard, omvang, impact en gevolgen van de calamiteit kan nog beter. Het is belangrijk om zo snel mogelijk na een incident of dreigende situatie ook in het veld een duidelijke organisatiestructuur op te zetten, met duidelijke aanspreekpunten voor waterbeheerder en veiligheidsregio. Voorkom dat meerdere functionarissen onderling de strategie afstemmen en (willen) bepalen. Verder moeten partijen die zitting krijgen in bijvoorbeeld een regionaal operationeel team goed voorbereid zijn. Ook moeten partners inzage hebben in elkaars informatie. Meer multidisciplinair oefenen is aan te bevelen.</p>

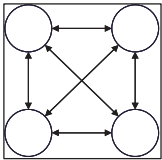
5 De vorm van de afspraken

Gemeenten, waterbeheerders en provincie kunnen hun afspraken over ambities, uitvoering van beleid en operationeel beheer in verschillende vormen vastleggen in een:

- a. basisrioleringsplan (BRP) (zie paragraaf 5.1);
- b. gemeentelijk rioleringsplan (GRP) (zie paragraaf 5.1);
- c. gemeentelijk waterplan (zie paragraaf 5.2);
- d. afvalwaterakkoord (zie paragraaf 5.3);
- e. regionaal bestuursakkoord (zie paragraaf 5.4).

5.1 Basisrioleringsplan en gemeentelijk rioleringsplan

In het basisrioleringsplan (BRP) staan de grondslagen voor aanleg, verbetering of vervanging van riolering in een bestaand of nieuw rioleringsgebied. Het BRP geeft inzicht in het hydraulisch en milieutechnisch functioneren van de riolering. Bijna alle gemeenten hebben een BRP. Bij de totstandkoming ervan werken gemeente en waterschap steeds vaker samen. Onderstaand voorbeeld gaat in op het planvormingsproces van het BRP van de gemeente Zutphen.

Werkwijze BRP Zutphen	
Knelpunt/opgave	Afstemming tussen de stedelijke ontwikkelingen en wijziging van het bestaande rioolstelsel met de water- en zuiveringsbeheerder.
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>Gemeente en waterschap hebben een afvalwaterteam samengesteld. Dit team bestaat uit medewerkers van beide organisaties. Samen bespreken zij de uitgangspunten voor het ruimtelijke plan, de bestaande riolering, het transportsysteem en de zuivering. Op basis van de Wm-voorkeursvolgorde bekijken zij vervolgens de opties voor de inrichting van riolering en zuivering en voor de omgang met regenwater.</p> <p>Het team stelt een plan op dat afwijking van de voorkeursvolgorde toestaat vanwege lokale omstandigheden. De rioleringsbeheerder laat de vuilvrachten uitrekenen die naar het oppervlaktewater en de zuivering gaan. Op basis van stadswateronderzoek bekijkt de waterbeheerder of die lozing in het stadswater mogelijk is. De zuiveringsbeheerder doet dit voor de zuivering. Vervolgens stelt de gemeente het definitieve BRP op waarin de lay-out van de riolering en de randvoorwaarden van watersysteem en zuivering staan.</p>
Leerpunten	Geregeld beperkt het ruimtelijke plan opties voor de (optimale) inrichting van de afvalwaterketen en het regen- en grondwatersysteem. Het zou goed zijn om het rioolontwerp te maken voordat het ruimtelijke plan vastligt. In Zutphen was grondwater niet in beeld, omdat er geen problemen (te verwachten) zijn. Voor andere BRP's kan dit wel spelen.

Vaak is vooraf onduidelijk welke doelen de partners nastreven. Daarom is het goed bij de start van elk BRP-proces af te spreken welk niveau dit plan moet hebben op het gebied van doelmatigheid (idem kosten), duurzaamheid (idem innovatie) en dienstverlening.

Ook de doelstellingen voor het beheer van het uiteindelijk systeem komen nog te weinig aan bod tijdens de ontwerpsituatie.

Hoewel bijna alle gemeenten met een BRP werken, is het BRP geen wettelijke planvorm. De Wet milieubeheer kent alleen het gemeentelijk rioleringsplan (GRP). De wet- en regelgeving sluit dus aan bij het GRP en ook de voorwaarde voor het principe 'geen vergunning, tenzij...' is gekoppeld aan het GRP. Daarom is de relatie tussen het GRP en BRP in de praktijk wel van belang. De gemeente Buren heeft met het waterschap Rivierenland afspraken gemaakt over de rol van het BRP en de relatie met het GRP in het kader van het lozingsbeleid.

Een GRP als beleidsplan op hoofdlijnen met sterke relatie met onderliggende beheerplannen																				
Knelpunt/opgave	De gemeente Buren wilde de omvang van het GRP sterk beperken en de relatie met andere beheerplannen versterken.																			
Aanpak	<p>Daarom heeft de gemeente gezocht naar een structuur die aan beide wensen tegemoet kwam. Het GRP blijft op hoofdlijnen intact. De gemeenteraad heeft het mandaat voor onderliggende stukken bij B&W gelegd. B&W informeren de raad jaarlijks op hoofdlijnen, waarbij de nadruk ligt op de financiële effecten. De gemeenteraad hoeft dus geen detailbesluiten meer te nemen. Hierdoor zijn afspraken makkelijker te actualiseren en basisgegevens (bijvoorbeeld lozingswerken) eenvoudiger bij te werken.</p> <p>De vrijheid en verantwoordelijkheid in de ambtelijke samenwerking zijn groot. De gemeente zoekt nog naar een manier om nieuwe afspraken formeel te bekrachtigen.</p> <table border="1" data-bbox="467 1279 1049 1665"> <tr> <td>Raad</td> <td colspan="3">Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP)</td> </tr> <tr> <td></td> <td></td> <td>Stelsels</td> <td>Mechanische Installaties</td> </tr> <tr> <td rowspan="2">College van B&W</td> <td>Ontwerp en Detailering</td> <td>Kwaliteitshandboek Openbare Ruimte</td> <td>Programma van Eisen Mechanisch Installaties Programma van Eisen IBA's</td> </tr> <tr> <td>Beheer</td> <td>Beheerplan Riolering - gegevens (tekeningen) - overzicht lozingswerken e.d. - reiniging en inspectie - onderhoud en vervanging</td> <td>Beheerplan Mechanische Installaties - reiniging - inspectie - kwaliteitsgestuurd onderhoud</td> </tr> <tr> <td>Ambtelijk</td> <td>Functioneren</td> <td>Basisrioleringsplannen - basisgegevens - berekeningen met gecalibreerde modellen</td> <td>Monitoringsplan - signaleren - meten - berekenen - besturen</td> </tr> </table>	Raad	Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP)					Stelsels	Mechanische Installaties	College van B&W	Ontwerp en Detailering	Kwaliteitshandboek Openbare Ruimte	Programma van Eisen Mechanisch Installaties Programma van Eisen IBA's	Beheer	Beheerplan Riolering - gegevens (tekeningen) - overzicht lozingswerken e.d. - reiniging en inspectie - onderhoud en vervanging	Beheerplan Mechanische Installaties - reiniging - inspectie - kwaliteitsgestuurd onderhoud	Ambtelijk	Functioneren	Basisrioleringsplannen - basisgegevens - berekeningen met gecalibreerde modellen	Monitoringsplan - signaleren - meten - berekenen - besturen
Raad	Gemeentelijk Rioleringsplan (GRP)																			
		Stelsels	Mechanische Installaties																	
College van B&W	Ontwerp en Detailering	Kwaliteitshandboek Openbare Ruimte	Programma van Eisen Mechanisch Installaties Programma van Eisen IBA's																	
	Beheer	Beheerplan Riolering - gegevens (tekeningen) - overzicht lozingswerken e.d. - reiniging en inspectie - onderhoud en vervanging	Beheerplan Mechanische Installaties - reiniging - inspectie - kwaliteitsgestuurd onderhoud																	
Ambtelijk	Functioneren	Basisrioleringsplannen - basisgegevens - berekeningen met gecalibreerde modellen	Monitoringsplan - signaleren - meten - berekenen - besturen																	

In Amsterdam is een gemeentelijk afvalwaterplan uitgewerkt, waarbij alle betrokken partijen al in de planfasen zijn betrokken.

Werkwijze afvalwaterplan/plan gemeentelijke watertaken in Amsterdam	
Knelpunt/opgave	De vorm van afspraken.
Aanpak	<p>Voor en tijdens het opstellen van het Afvalwaterplan 2005 heeft de gemeente de betrokken partijen uitgebreid geconsulteerd. In interviewrondes en workshops heeft zij gevraagd wat de organisaties van het afvalwaterplan verwachtten, hoe zij betrokken wilden worden en welke speerpunten het plan moest hebben.</p> <p>Tot de geconsulteerde partijen behoorden onder meer:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Stadsdeel Noord - Stadsdeel Zuidoost - Dienst Infrastructuur, Verkeer en Vervoer - Gemeentelijk Havenbedrijf - Gemeentelijk Vervoerbedrijf - Dienst Binnenwaterbeheer Amsterdam - Gemeente Diemen - Rijkswaterstaat NH, IJsselmeer en Utrecht - Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier - Hoogheemraadschap van Rijnland - Hoogheemraadschap Amstel, Gooi- en Vechtstreek - Provincie Noord-Holland - Inspectie Milieuhygiëne - Gemeente Rotterdam <p>Binnen de gemeente hebben sleutelfunctionarissen van andere afdelingen in een interactieve bijeenkomst input voor het afvalwaterplan gegeven.</p> <p>Na afronding van het conceptplan heeft de gemeente de in de Wm aangegeven instanties (water- en zuiveringsbeheerders, provincie en inspectie milieuhygiëne) in een bijeenkomst om een officiële reactie op het plan gevraagd.</p>
Leerpunten	<p>De meeste betrokkenen hebben uitermate positief gereageerd op deze manier van samenwerken. Op zowel de vorm als het tijdstip waarop de gemeente ze bij de planvorming heeft betrokken. Bij de totstandkoming van het Plan Gemeentelijke Watertaken 2010 heeft de gemeente de in de Wm genoemde partijen ook weer in een vroeg stadium en ook later in het proces betrokken.</p>

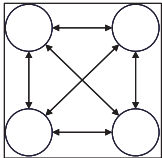
5.2 Gemeentelijk waterplan

Net als het BRP is een waterplan niet wettelijk verplicht. Toch hebben verreweg de meeste gemeenten en waterschappen gezamenlijk een waterplan uitgewerkt met afspraken over ambities en uitvoering van beleid.

Werkwijze gemeentelijke waterplannen Land van Cuijk	
Knelpunt/opgave	<ul style="list-style-type: none"> - Uitdagingen in het watersysteem en de afvalwaterketen. - De onderlinge afstemming tussen beleid en uitvoering.
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>De vijf gemeenten in het Land van Cuijk en het waterschap hebben besloten in een gezamenlijk proces voor elke gemeente tot een waterplan te komen. Deze gezamenlijke aanpak kwam voort uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - De vijf gemeenten werken op andere terreinen al intensief samen. Deze samenwerking willen zij doortrekken op het gebied van (afval)water door hetzelfde beleid te voeren of het beleid ten minste goed af te stemmen. - De vijf gemeenten liggen in een samenhangend watersysteem. Er is dus fysieke, onderlinge invloed. - Het gebied van de vijf gemeenten valt ook ongeveer samen met het verzorgingsgebied van de rwzi Land van Cuijk: één afvalwaterketen. - Financieel voordeel door gezamenlijke planvorming en mogelijk (financieel) voordeel door gemeentegrensoverschrijdende maatregelen. <p>De waterplannen kennen een uitvoeringsprogramma met maatregelen, kostenverdeling en planning voor een gebiedsoverstijgend deel en een gemeentespecifiek deel. De stuurgroep heeft de plannen geaccordeerd, waarna de individuele besturen ze hebben vastgesteld. De afspraken over financiering hebben de gemeenten doorvertaald naar hun GRP. Het waterschap heeft de maatregelen vastgelegd in zijn meerjaren investeringsprogramma.</p>
Leerpunten	<p>Het gezamenlijke planproces heeft de samenwerking en betrokkenheid tussen de diverse partijen (zowel ambtelijk en bestuurlijk als naar burgers en bedrijven) versterkt.</p> <p>Belangrijkste aandachtspunt is de voortgang over afspraken en uitvoering strak te blijven monitoren. Dit verwatert snel.</p> <p>Binnen gemeenten zijn veel mensen met water bezig. Door de brede opzet waren verschillende afdelingen betrokken. Hierdoor is ook het draagvlak voor water in de hele organisatie breder.</p>

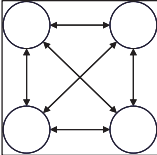
5.3 Afvalwaterakkoord

Net als een waterplan is een afvalwaterakkoord niet wettelijk verplicht. Maar in de praktijk hebben veel gemeenten en waterschappen een afvalwaterakkoord gesloten. Een afvalwaterakkoord richt zich specifiek op de afvalwaterketen en is vaak het sluitstuk van een OAS. In het afvalwaterakkoord staan onder meer afspraken over de werkwijze en investeringen in de afvalwaterketen. Onderstaand voorbeeld gaat in op de totstandkoming van een afvalwaterakkoord tussen de gemeente Rheden en het waterschap Rijn en IJssel.

Afvalwaterakkoord Rheden en waterschap Rijn en IJssel	
Knelpunt/opgave	Werkwijze bij nieuwe wet- en regelgeving.
<p>Aanpak</p> <p><i>projectbasis</i></p>	<p>De gemeente Rheden en het waterschap Rijn en IJssel bepaalden vóór het proces welke bedrijfsprocessen belangrijk zijn in de huidige en aanstaande samenwerking. Vervolgens bepaalden zij welk onderdeel voor wie welke urgentie had. Daarna besloten beide partijen welke onderwerpen zij wilden uitwerken om te zijner tijd uit te voeren.</p> <p>Binnen enkele maanden vond het onderzoek plaats. Waar nodig legden de partijen het resultaat voor voorlopige besluitvorming voor aan hun besturen. Vervolgens stelden ze gezamenlijk het afvalwaterakkoord op, waarna de besturen het definitief vastlegden.</p>
Leerpunten	<p>Maak een klein kernteam van vertegenwoordigers uit gemeente en waterschap verantwoordelijk voor het opstellen van het afvalwaterakkoord.</p> <p>Probeer de deelprojecten zo snel mogelijk uit te voeren. Maak langdurende projecten onderdeel van het afvalwaterakkoord als nog uit te voeren project.</p> <p>Neem in het akkoord op dat een afvalwaterteam van gemeenten en waterschapsmedewerkers verantwoordelijk is voor de uitvoering van het akkoord. Richt ook een bestuurlijk team in (wethouder + heemraad), waaraan het afvalwaterteam eens per jaar rekenschap aflegt en projectvoorstellen voor het nieuwe jaar voorlegt.</p> <p>Geef de kostenverdeling voor de uitvoering van maatregelen en nieuwe projecten/processen duidelijk aan.</p> <p>Benoem per uit te voeren project/proces/maatregel de trekkende organisatie. Geef het afvalwaterteam opdracht en gelegenheid (tijd en bevoegdheid) op zoek te gaan naar meer samenwerkingskansen.</p>

5.4 Regionaal bestuursakkoord

Een regionaal bestuursakkoord is feitelijk een verbreding van een afvalwaterakkoord tussen gemeenten, waterschap en andere partijen (zoals provincie en waterbedrijf). In Friesland hebben de waterketenpartners afspraken gemaakt over doelmatigheid, duurzaamheid en de betrokkenheid van de burger.

Fries Bestuursakkoord Waterketen (FBWK)	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>Het Fries Bestuursakkoord Waterketen (FBWK) is de Friese invulling van het BWK 2007. De doelstellingen van het bestuursakkoord zijn:</p> <p>Doelmatiger</p> <ul style="list-style-type: none"> - Zo goed mogelijke prijs-prestatieverhouding: een doelmatigheidsverbetering van 10 à 20% over tien jaar. <p>Duurzamer</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Klimaat</i>: 30% reductie van de uitstoot van broeikasgassen in 2020 en 30% energie-efficiency in 2025. - <i>Kwaliteit oppervlaktewater</i>: De waterketen mag geen belemmering vormen voor de functies die afhankelijk zijn van oppervlaktewater. - Van afvalstof naar grondstof: Streven naar een gesloten waterketen. <p>De betrokken burger</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Transparant en laagdrempelig</i> - <i>Bewust</i>: <ul style="list-style-type: none"> - zo min mogelijk stoffen naar de waterketen die niet in het riool thuishoren; - zo min mogelijk schoon water naar de waterketen; - energiebesparing.
<p>Aanpak</p> <p><i>Projectbasis</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - Bestuurders in kleine comités nemen het besluit om een Friese variant te maken van het BWK 2007. - Mei 2009: bestuurlijke gedachtewisseling met alle waterportefeuillehouders. Gezamenlijk hebben zij de aandachtspunten geformuleerd waaraan het FBWK moet voldoen: concreet blijven (het moet haalbaar zijn), stel de burger centraal (die heeft een sleutel in handen) en sluit zo veel mogelijk aan bij gaande ontwikkelingen. - Eind 2009: een ambtelijke werkgroep heeft de tekst voor het FBWK opgesteld. Terugkoppeling in ambtelijke en bestuurlijke bijeenkomst. - 19 februari 2010: alle waterketenpartners (31 gemeenten, waterschap, provincie en drinkwaterbedrijf) ondertekenen het FBWK.

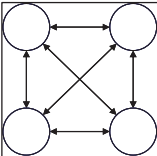
	<ul style="list-style-type: none"> - 2010: aandachtspunten in het FBWK concretiseren tot doelen, doelgroepen, kosten, ambtelijke capaciteit en monitoring. - Eind 2010: Uitvoeringsprogramma FBWK 2011-2015 moet klaar zijn. - Doel: besluit door alle partijen vóór de provinciale verkiezingen in 2011. <p><i>Conclusie</i></p> <p>De aanpak was een geslaagde mix van bestuurlijke en ambtelijke contactmomenten. Heel erg bottom-up. De structuur is helder: een stuurgroep met één bestuurder van alle vier de waterketenpartijen, een ambtelijke regiegroep met weer één vertegenwoordiger van alle vier de partijen en daaronder zeven werkgroepen. De regiegroep legt dwarsverbanden tussen de werkgroepen.</p>
Leerpunten	<p>Het is erg lastig om alleen de <i>extra</i> benodigde kosten en tijd in beeld te brengen. Niet alles is nieuw, veel wordt al gedaan. Het is de kunst om de activiteiten her en der beter af te stemmen en partners buiten de overheid te zoeken. Besluitvorming moet straks alleen gaan over de extra kosten en ureninzet.</p> <p>Bottom-up werken kost erg veel tijd, maar is de juiste aanpak. De betrokkenheid is groot, de inzet van ambtenaren is groter dan verwacht.</p>

6 Samenwerkingsvormen in de praktijk

De hoofdstukken 2 tot en met 5 beschrijven voorbeelden van samenwerking tussen gemeenten, waterschappen, provincie en Rijkswaterstaat voor specifieke onderdelen in het afvalwaterbeheer. Dit hoofdstuk richt zich op de vorm van de samenwerking, dus hoe u die samenwerking organiseert. In de paragrafen 6.1 en 6.2 komen voorbeelden van netwerkorganisaties aan de orde. Paragraaf 6.3 beschrijft twee voorbeelden van uitvoeringsorganisaties.

6.1 Platform Water Vallei en Eem

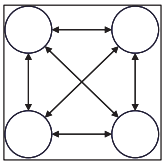
In het beheergebied van het waterschap Vallei en Eem hebben de provincies Utrecht en Gelderland, de inliggende gemeenten en het waterschap zelf de handen ineengeslagen in het Platform Water.

Platform Water Vallei en Eem	
Knelpunt/opgave	Gemeenten en waterschap hebben behoefte aan meer samenhang in de wateragenda van de Gelderse Vallei. Dit moet tot hogere kwaliteit en meer efficiency leiden.
Aanpak <i>Projectbasis</i>	Het Platform Water Vallei en Eem is een netwerkorganisatie van de provincies Utrecht en Gelderland, het waterschap Vallei en Eem en 18 inliggende gemeenten ³ . Doel is beleid en uitvoering beter af te stemmen en kennis en ervaring meer uit te wisselen. De partijen hebben de scope van de onderwerpen binnen het platform bewust breed gehouden: riolering, waterketen, NBW, ruimtelijke ordening, natuur, grondwater, wetgeving en de gevolgen ervan op verschillende overheidsniveaus, strategische plannen, regionale plannen, baggeren en visstand. Het platform kent een bestuurlijk en ambtelijk deel, een ambtelijk kernteam en verschillende themagroepen. Onderdelen die in het platform aan de orde zijn: <ul style="list-style-type: none"> - standaardisatie van planvormen; - gezamenlijk meten en databeheer; - grondwatermeetnet; - waterloket; - wet- en regelgeving.
Leerpunten	Permanente samenwerking op verschillende onderdelen in het afvalwaterbeheer in netwerkverband kan leiden tot hogere kwaliteit en lagere maatschappelijke kosten.

3 Amersfoort, Baarn, Barneveld, Bunschoten, Ede, Eemnes, Leusden, Nijkerk, Putten, Renkum, Renswoude, Rheden, Scherpenzeel, Soest, Utrechtse Heuvelrug, Veenendaal, Woudenberg en Wageningen.

6.2 Samenschooling in de waterketen

Net als in het beheergebied van het waterschap Vallei en Eem, hebben provincie, waterschap en gemeenten in Zeeland afspraken gemaakt over permanente samenwerking in kennisontwikkeling en -doorwerking in het afvalwaterbeheer.

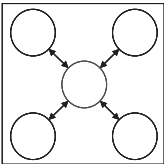
Samenschooling in de waterketen in Zeeland	
<p>Knelpunt/opgave</p>	<p>Het beheer van het afvalwatersysteem en de zorg voor een goede werking zijn steeds complexer geworden. Om tegemoet te komen aan de uitdagingen in de afvalwaterketen (zoals de veranderende wetgeving, omgang met hevige regen en kwaliteit van het oppervlaktewater) is onder meer een juiste formatie aan goed opgeleid personeel nodig. Maar er is een groot personeels tekort, zowel kwantitatief als kwalitatief. Het goed onderbouwen van de nodige maatregelen staat daarmee onder druk. Om over voldoende deskundigheid te kunnen beschikken, is slimme samenwerking nodig. Een vorm waarbij kennis eenvoudig is te delen en daarmee groeit (kennis delen = kennis vermenigvuldigen).</p>
<p>Aanpak</p> <p><i>Projectbasis</i></p>	<p>Tien gemeenten⁴, het waterschap en de provincie hebben een gezamenlijke visie uitgewerkt, gericht op de toekomst van de waterketen.</p> <p>Inzet van de visie is dat de partijen de dienstverlening aan burgers en bedrijven kunnen blijven garanderen, met een doelmatige en duurzame verwerking van afvalwater. De visie bevat de volgende pijlers:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bestrijdingsmiddelen; - zware metalen; - medicijnen en hormoonverstorende stoffen; - wateroverlast in bebouwde omgeving; - operationeel beheer. <p>De aanpak in Zeeland kenmerkt zich door het bundelen en delen van de beschikbare kennis. Daarnaast verwerven de partijen samen de ontbrekende specialistische kennis en stellen deze onderling beschikbaar. De aanpak kent een bestuurlijk en ambtelijk platform, een ambtelijk kernteam en verschillende themagroepen.</p>

4 Borssele, Goes, Kapelle, Middelburg, Noord-Beveland, Reimerswaal, Schouwen-Duiveland, Tholen, Veere en Vlissingen.

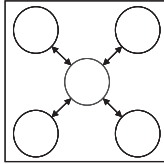
	Elke gemeente verplicht zich om circa 20 dagen per jaar voor de samenwerking in te zetten door participatie in een themagroep, ambtelijk platform of regiegroep. Het waterschap zet circa 60 dagen per jaar in. Dit betekent dat elke organisatie voor minimaal 200 dagen per jaar aan kennis uit de samenwerking haalt. Het motto voor de samenwerking luidt dan ook: “veel halen, één betalen”.
Leerpunten	Het bundelen en delen van kennis tussen gemeenten onderling en met het waterschap levert met een kleine tijdsinvestering een groot resultaat in capaciteit.

6.3 Uitvoeringsorganisatie operationele taken rioleringsbeheer

Naast de voorbeelden van netwerkorganisaties in de paragrafen 6.1 en 6.2 zijn er voorbeelden van uitvoeringsorganisaties voor de operationele taken in het rioleringsbeheer.

Aquario Friesland	
Knelpunt/opgave	Gemeenten laten een gespecialiseerde uitvoeringsorganisatie de operationele taken in het rioleringsbeheer uitvoeren.
<p>Aanpak</p> <p><i>Eenheidsverband</i></p>	<p>Aquario is een besloten vennootschap van drinkwaterbedrijf Vitens en Wetterskip Fryslân. Aquario verzorgt het operationele rioleringsbeheer voor zes gemeenten⁵. Met deze gemeenten heeft Aquario vijfjarige dienstverleningsovereenkomsten. Onderdelen daarvan zijn:</p> <ul style="list-style-type: none"> - storingsdienst; - reiniging en inspectie; - gemalenbeheer; - beheer IBA's; - databeheer; - klacmeldingen <p>Aquario is een nutsonderneming zonder winstoogmerk. Zij keert het resultaat uit aan de deelnemende gemeenten.</p>
Leerpunten	Bij de uitvoering van operationele rioleringsbeheertaken kunnen het bundelen van kennis en capaciteit en een bedrijfsmatige aanpak de doelmatigheid verbeteren.

5 Boarnsterhim, Gaasterlan-Sleat, Leeuwarderadeel, Nijefurd, Wunseradiel en Wymbritseradiel.

Waterschapsbedrijf Limburg	
Knelpunt/opgave	Gemeenten laten een gespecialiseerde uitvoeringsorganisatie de operationele taken in het rioleringsbeheer uitvoeren.
<p>Aanpak</p> <p><i>Eenheidsverband</i></p>	<p>Waterschapsbedrijf Limburg (WBL) is sinds 2004 de uitvoeringsorganisatie (gemeenschappelijke regeling) van de waterschappen Peel en Maasvallei en Roer en Overmaas. Het bedrijf verzorgt de belastingheffing en het zuiveringsbeheer voor meerdere gemeenten in Limburg. Tot de taken van WBL behoren:</p> <ul style="list-style-type: none"> - sanering van het buitengebied (voor 25 gemeenten); - uitvoering van optimalisatiestudies (voor 34 gemeenten); - uitvoering van operationele taken (voor 7 gemeenten): <ul style="list-style-type: none"> - onderhoud en beheer van gemalen en bufferbassins; - monitoren van overstorten; - databeheer; - het maken van rioleringsberekeningen; - projectmanagement.
Leerpunten	Door deze samenwerking kan WBL zich richten op de bedrijfsmatige activiteiten en de waterschappen op beleidsvorming en waterkwaliteitsbeleid. De betrokken partijen zien dit als een belangrijk voordeel voor de verhouding tussen gemeenten en WBL.

7 Actueel overzicht en meer informatie

De voorbeelden in deze bijlage vormen geen totaaloverzicht van de Nederlandse praktijk. Er zijn natuurlijk (veel) meer goede voorbeelden. Sterker nog, vanaf het moment dat deze handreiking verschijnt, ontstaan er weer nieuwe. Een actueel overzicht van permanente samenwerkingsvoorbeelden vindt u op www.samenwerkenaanwater.nl.

Wilt u meer weten over de specifieke voorbeelden in deze bijlage, dan kunt u contact opnemen met de betrokken organisaties. De VNG en UvW kunnen u de juiste contactpersonen geven.

